

СУЧАСНІ ФІЛОСОФСЬКІ КОНЦЕПЦІЇ ТЕХНОЛОГІЇ В КОНТЕКСТІ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ДИНАМІКИ

У статті досліджено процес формування філософії технології («philosophy of technology») як особливої наукової парадигми. Зосереджено увагу на проблемі таксономії цієї філософської галузі, що репрезентує динаміку поглядів на технологію як унікальний соціокультурний феномен. Розвідка вводить до контексту вітчизняної науки про соціальні комунікації методологічні розробки світових дослідників філософії технології: Дж. Агассі, Г. Бьома, М. Вартофського, К. Мітчема, Ф. Раппа, Е. Фінгера, концепції яких досі залишалися поза увагою українських учених.

Ключові слова: диспозитив, комунікація, технологія, прикладна комунікаційна технологія, соціальна технологія, таксономія, філософія технології.

I. Вступ

У нашому сьогоденні поняття «технологія» набуває особливого філософського, соціокультурного й наукового статусу. Його семантична багатогранність відображає складний цивілізаційний поступ освоєння, підкорення, творення, розуміння людиною фізичної й духовної матерій. Термін «технологія» має непросту дефінітивну історію та вказує на його смислову органічність у різноманітних сферах людської діяльності: мистецтві, культурі, політиці, господарстві, науці.

Технологія стала своєрідною матрицею суспільної реальності, універсальним алгоритмом та ефективною формою організації життя людини. Спрощуючи віковічні рутинні способи конструювання соціального світу, вона звільнила індивіда від тотальної залежності від сил природи, надала йому відчуття особистої свободи, впевненості у власних творчих ресурсах. Технологія, вкорінюючись у соціально-політичні й економічні процеси розбудови суспільства, суттєво впорядкувала систему відносин між спільнотою та владою, забезпечила незалежний контроль над багатьма політичними рішеннями, законодавчо утвердила права та свободи людини, визначила оптимальні стратегії ведення господарства, використання ресурсів, розподілу, обміну, збуту і споживання товарів та послуг. Цей перелік можна продовжувати. Природа технології як людської раціональної діяльності з організації соціального простору ставала предметом філософських дискусій протягом тисячоліть. Дотепер науковці намагаються пояснити взаємозв'язок, а часом, опозицію технології з наукою, мистецтвом і творчістю.

II. Постановка завдання та методи

Дотепер у вітчизняній науці відсутні ґрунтовні дослідження технологій як особливих алгоритмів конструювання соціального простору. Цю ситуацію можна пояснити браком філософських традицій у тлумаченні явищ технологічної динаміки українського суспільства. Поодинокі праці наших дослідників (Н. Громосяк, В. Лук'янець, В. Подшивалкіна) демонструють звужений підхід до феномену технології, що розглядають цю інтелектуальну систему творення світу з позицій філософії техніки. Остання методологічна парадигма є здобутком російської наукової школи, яка інтерпретує технологію лише як технічний артефакт. У світі, починаючи з середини 60-х рр. ХХ ст., технологія стала предметом особливої галузі філософії – філософії технології («philosophy of technology»), представниками якої Дж. Агассі, Г. Бьом, М. Вартофський, М. Гайдегер, Ж. Елльоль, К. Мітчем, Ф. Рапп, Е. Фінгер та ін. Тому ключовим завданням статті є визначення основних філософських підходів до феномену технології. Ця дослідницька стратегія, спираючись на загальнонаукові методи вивчення – аналізу й синтезу, аналогії й моделювання, дозволить реконструювати об'єктивний і системний погляд на технологію як мультиаспектний факт людського інтелекту й творчості, суспільної динаміки й регресу.

III. Результати

Отже, технологія є глибокою філософською й дослідницькою проблемою, конденсуючи у собі множину різноманітних світоглядних позицій щодо сутності самої людини, її цінностей та можливостей у конструюванні суспільного порядку. Г. Йонас свого часу назвав технологію «фокусним фактом модерного світу» [6], зауважуючи на необхідності формування універсальної гносеологічної платформи – технологічної філософії або унікального етичного проекту – «імперативу відповідальності» («Imperative of Responsibility») [6]. Дослідник ставить перед сучасниками низку риторичних запитань: якщо є філософія науки, мови, історії й мистецтва; якщо є соціальна й політична філософії; філософія думки й дії, розуму й пристрасті, рішення й цінності – усіх цих аспектів інклюзивної філософії людини – то чому ж не може бути філософії технології? [6, с. 34].

Учений вказує на надзвичайний обсяг технологічного концепту, на його здатність акумулювати в собі частини інших галузей філософії й експериментальної науки.

У сучасній світовій науці виокремилася специфічна концептуальна парадигма – філософія технології («philosophy of technology»), предметом якої постає технологія як соціокультурний феномен людства. Більшість зарубіжних джерел називають цю світоглядну стратегію «підгалузю» [9], «субдоменом» [10] філософії, що вивчає «природу технології та її соціальні ефекти / впливи» [9]. Філософія технології є порівняно новим дослідницьким проектом, тому її методологічна модель демонструє модерні інтерпретації фундаментальних принципів реальності, пізнання та буття людини.

Датські дослідники Я. Кірре-Фріс (J. Kyrre-Friis), Е. Селінджер (E. Selinger), С. Рііс (S. Riis) так описують сутність і проблемний обсяг філософії технології: «Зростання наукового інтересу до технологій пов'язано передусім з тим фактом, що артефакти, інженерні конструкції й технічні системи докорінно змінили життя людей, шляхи реалізації політики й науки, способи концептуалізації наших коротко- й довгострокових перспектив. Чи будуть технології створювати новий Левіафан? Чи зможуть вони стабілізувати й зберегти нашу крихку біологію? Чи зможуть технології наблизити нас до спасіння? Та як інженери й учені дійсно працюють з інноваціями?» [7, с. 40]. Учені слушно зауважують, що через всеосяжний вплив нових технологій такі класичні філософські дисципліни, як епістемологія, онтологія, етика перебувають у стадії переосмислення основних засад розвитку суспільства.

Сьогодні ми дійсно є свідками появи величезної кількості філософських концепцій технології, які охоплюють широке коло питань щодо зв'язку / опозиції науки й технологій, розбіжності між ідеєю наукового прогресу й технологічного розвитку. Цю дилему у 1966 р. окреслив Г. Сколимовський (H. Skolimowski), обачно зауваживши, що «технологія не є наукою» [13, с. 371], а «монологічний технічний світ є тільки графічним, а не реальним» [13, с. 371]. Довгий час парадигма знань належала до суто природничих наук, що визначало лише прикладний характер досліджень технології. Нині актуалізація технології у всіх сферах життя людини зумовила народження нових філософських змістів інженерії суспільних систем. Філософія технології не обмежується проблемами проектування та творення різноманітних артефактів (включаючи штучні процеси й системи), а зачіпає тематику впливу цього соціокультурного явища на хід людської історії.

У цьому контексті дозволимо собі знову звернутися до теорії польського дослідника, який розрізняв «філософію технології» («philosophy of technology») та «технологічну філософію» («technological philosophy»). Г. Сколимовський аргументує свою позицію так: «Перша стосується сфери епістемологічного дослідження і намагається розмістити технології у межах людських знань; друга належить до галузі соціології або соціальної філософії і вивчає передусім майбутнє людського суспільства» [13, с. 370].

У сучасній світовій науці виокремилися різні підходи до визначення сутності феномену технології, а отже, і відмінні концептуальні рішення філософії технології. Погоджуємося з думкою німецького дослідника Т. Рейдона (T. Reydon), який вказує на відсутність «загальної узгодженої таксономії щодо варіативних значень / традицій / стилів філософії технології» [9]. Означимо деякі, найбільш впливові, структуровані композиції цієї методологічної галузі знань.

Так, М. Вартофський вирізняє чотири підходи до філософії технології, перший з яких – холистичний або цілісний, що розглядає технологію як один із феноменів людського суспільства поряд з мистецтвом, політикою та війною. Партикулярний підхід зачіпає низку важливих філософських питань щодо окремих епізодів історії конкретної технології. Дослідники цього напряму намагаються пояснити, чому певна технологія стає домінантною в певний період розвитку людства, а потім втрачає свою значущість; як змінюється ставлення самого суспільства до технології впродовж певного часу. Еволюційний підхід спрямований на визначення загальних тенденцій технологічних трансформацій цивілізації. Соціально-критичний підхід розглядає технологію як суспільне / культурне явище, що є продуктом соціальних конвенцій та ідеологій. На відміну від інших підходів, він не подає комплексного виміру технології, а змушує спільноту критично оцінити її наслідки [15; 16].

Грунтовний підхід до явища технології та її філософської парадигми представлений у працях німецького дослідника Ф. Раппа (F. Rapp). Для нього принципова дихотомія філософії технології лежить між площинами холистичного (комплексного) і партикулярного підходів, що мають пояснити технологію як цілісний феномен. Дослідник наголошує на тому, що дотепер саме поняття «технологія» філософи вживають як своєрідний «парасольковий» термін до низки різноманітних історичних і соціальних явищ. На його думку, методологічна автономія є справжньою перешкодою на шляху осягнення багатогранності технології як складного процесу конструювання людиною соціального й духовного світу.

Ф. Рапп пояснює цей факт так: «Усі наукові дисципліни та диферентні галузі філософії починають з методологічної процедури абстрагування специфічних властивостей об'єкта й дослідження теоретичних структур, втілених у систематичні, когерентні моделі. Так народжуються спрощені структурні моделі або зручні теорії. Але технологія, поряд з економікою, політикою й

історією, складається з множини споріднених, взаємопов'язаних феноменів. Саме сукупність взаємозв'язків є характерною рисою модерної технології, тому будь-які спрощення є неприйнятними. За цих обставин розробка філософії технології є дуже захопливим і водночас дуже складним завданням» [12, с. xi].

Ф. Рапп визначає два «крайніх» філософських підходи до складного феномену технології. Вони дещо нагадують веберівські «ідеальні типи», спрямовані на зменшення цілісного явища до керованих концептуальних моделей. Перший підхід – холістичний – працює з тотальністю як базовим концептом; ця всеосяжність не може бути подрібненою на прості структурні елементи. Другий підхід – аналітичний – досліджує спектр відмінностей, взаємозв'язків і взаємозалежностей, що, по суті, пояснюють появу та розвиток будь-якого соціального, технічного або культурного факту. Дослідник акцентує на значущості аналітичного підходу, що, на його думку, дозволяє поряд з апріорними філософськими аргументами враховувати контингент апостеріорних історичних, культурних і соціальних чинників поступу технології.

Аналітичний підхід стимулює багатовекторний аналіз технології; саме тому Ф. Рапп радить враховувати результати багатьох наукових дисциплін – історії, технічних, природничих студій, економіки, політології, соціології, психології та різних сфер філософії – філософії історії, етики, теорії пізнання. Ще наприкінці ХХ ст. дослідник зауважував: «Ми стаємо свідками шалених технологічних змін. Цей процес ґрунтується на імпульсі накопиченої технології, а також на вичерпності потенціалу інструментальних роздумів шляхом спеціалізованих досліджень та планового розвитку. У філософському зрізі такий бурхливий розвиток є контингентним явищем; це не закон природи, а продукт історичної необхідності. Тому важливо у кожній окремій ситуації здійснити аналіз витрат і вигод («cost benefit analysis»), аби досягти соціального консенсусу щодо переваг та бажаності запропонованої технології разом з урахуванням її неминучих негативних наслідків. Цей процес соціального вибору також передбачає економічні, політичні, соціальні та культурні системи, адже всі вони діють разом у складному взаємопов'язаному процесі» [12, с. xv].

Ф. Рапп називає технологію «чинником масштабної трансформації фізичного світу» [12, с. xiii] і відносить до її сфери «будь-які систематичні цілеспрямовані процедури, що виходять за межі неструктурованих, елементарних дій» [12, с. xiii]. Відтак у його інтерпретації технологіями постають не лише складні різновиди діяльності (приміром, розробка космічних апаратів або інноваційні проекти енергозабезпечення, що передбачають комплексні етапи впровадження, спланований розподіл праці), а й методи гри у футбол або фортепіано.

Сувору «матеріалізацію» спричинили, на думку Ф. Раппа, економічний раціоналізм та ефективний менеджмент кінця ХІХ – початку ХХ ст. Насправді саме в цей час технологічні артефакти стають «другим доквіллям» людини. Спільнота, аби отримувати вигоду від технологічних процесів і систем, має адаптуватися до принципів їх функціонування: поділу праці, стандартизації, автоматичної точності, роботи за змінами. За переконанням ученого, сучасний індивід, пристосовуючись до монотонних, механічних, нелюдських процесів, втрачає безпосередній контакт зі стилем життя, близьким до природного ритму, а отже, відчужується від свого органічного, біологічного, походження. Саме цей аргумент стає магістральною темою його концепції аналітичної філософії технології, що має «врахувати історичні та системні аспекти технологічного розвитку та забезпечити тематично упорядкований огляд відповідних проблем й основних рішень впливу технологій на фізичний і духовний світ людини» [11, с. 22]. У пізніших працях Ф. Рапп стверджує, що філософія є точкою відліку для натуралістичної, раціоналістичної й культурної інтерпретації технологій, зазначаючи: «Саме ці підходи мають доповнюватися метафізичними змістами, такими як воля до влади, історія буття, технологія як міф (і доля) нашого часу» [11]. До проблематики аналітичної філософії технології мають входити нові технологічні виклики: екологія, формування єдиної планетарної надцивілізації, інформаційні технології, штучний інтелект, мультимедіа, біотехнології, генна інженерія.

Ф. Рапп зауважує, що аналітичний підхід зовсім не дублює метатеорії інженерних наук, він не є частиною таких дисциплін, як соціологія чи історія, а сполучає результати епістемології, соціальної філософії, філософської антропології, філософії історії та метафізики. Аналітична філософія технології має об'єднати напрацьовані останніми століттями чотири різні парадигми осягнення технології як практики винахідництва й інженерії, як культурного феномену, як факту потужного соціального впливу, як трансформаційної моделі фізичної / біологічної системи Землі.

Г. Бьом (G. Böhme) визначає чотири філософські парадигми сучасної технології: онтологічну, антропологічну, історико-філософську та епістемологічну, – що, безумовно, споріднює його теорію з таксономією В. Вартофського [5]. За його словами, онтологічна парадигма досліджує природу артефактів, і в цьому сенсі філософія технології стає своєрідним аналогом філософії природи. Дослідник зауважує, що осердям онтологічної парадигми постає фізико-космологічна картина світу Арістотеля. Технологія мислиться як система фізичних / технічних об'єктів, вкорінених людиною у природне доквілля.

Антропологічна парадигма співвідносить технологію з людиною, точніше з її можливостями конструювання матеріального й духовного світу. Г. Бьом акцентує: «Технологія постає як

“humanum”, тобто людська компетентність, за допомогою якої люди або компенсують себе недостатніми природними ресурсами, або просто виживають» [5, с. 10]. Провідниками антропологічної парадигми учений називає Протагора, Платона, Е. Каппа, які до сфери технологічного конструювання зараховували соціальне й політичне мистецтво.

Історико-філософська парадигма, в оцінках дослідника, розглядає різноманітні прояви технології протягом усього поступу людства й спрямована на визначення впливу технології в різні історичні періоди. Сподвижником цього підходу став К. Маркс, філософія якого, безперечно, матеріалізувала зміст технології. Г. Бьом слушно зауважує: «Кожна епоха вирізнялася певною технологією, що домінує, чи то ремісницька технологія, чи то механіка, чи то індустріальна технологія; сьогодні інформаційні технології постають потужними організуючими силами, що виконують функції контролю й впорядкування» [5, с. 11].

Епістемологічна (гносеологічна) парадигма, зауважує Г. Бьом, аналізує технологію як форму знання, причому дослідник методологічним джерелом названого підходу називає Нікомахову етику Арістотеля. Нагадаємо, античний філософ у цій праці виокремлює декілька типів знань або форм алетей (давньогрек. ἀλήθεια) – істини. На думку Г. Бьома, Арістотель залучав розум, мудрість, науку й етику до системи технологічного конструювання / інженерії соціального світу. Свою позицію учений аргументує так: «У Арістотеля технологія схарактеризована як форма знання, що є провідником виготовлення будь-яких речей. Створення речей (poiesis) для Арістотеля – це форма людської акції, виточеного праксису – (самодостатнього) виконання життєвих дій. Мета творення виражена у продукті або праці, тоді як мета праксису закладена у саму суть людської дії» [5, с. 13].

Г. Бьом у кожній парадигмі технології бачить методологічні огріхи, вказуючи, приміром, що онтологічний підхід нівелює «критичну й нормативну релевантність» [5, с. 15] природи й підносить значущість технології; антропологічна система «занадто активно обертається навколо інструментальної моделі технології та розглядає її як засіб досягнення певної мети» [5, с. 15]. Так само дослідник називає теорії історико-філософської парадигми «великими, але фантастичними спекуляціями» [5, с. 15], «метафізичними глянцями старої метафори технології як демонічної сили» [5, с. 15]. Епістемологічний підхід Г. Бьом вважає основою філософії технології як критики.

Саме критичний зріз філософських парадигм технології здатен, на думку автора, значно розширити традиційні горизонти розуміння цього соціокультурного феномену. Г. Бьом переконливо доводить, що людство має оцінювати технологію як систему матеріальних засобів, здатних трансформувати сферу людських відносин. Сенс модерних технологій неможливо осягнути, розглядаючи їх з позицій ізольованих технічних девайсів, оскільки останні можуть бути зрозумілими тільки у контексті їх інтеграції у соціальні системи. Дослідник слушно зауважує: «Ми досягли тієї точки, коли можна говорити про технологічну спадщину суспільства (на відміну від індивідуальних винахідників і новаторів) і, навіть, про технологічне надбання цілого людства. Технологічна інфраструктура переживає покоління своїх творців і, зі свого боку, забезпечує основні передумови для життя прийдешньої генерації» [5, с. 18].

Показово, що Г. Бьом розглядає культуру як суто технологічну інфраструктуру та своєрідну історичну модель можливості існування людей і суспільств. Свою думку учений аргументує «живими» прикладами: приміром, керування автомобілем – не просто більш ефективна форма ходіння, телефон – не тільки спосіб говоріння на відстані, смартфон – не лише швидший засіб для засинання, а інтеграція нашого суспільства через Інтернет – не доперва раціоналізація людських інтеракцій. Дослідник підкреслює, що технологія як «систематизований масив матеріальних засобів» [5, с. 17] структурно трансформує / раціоналізує людські відносини.

Г. Бьом підсилює власну оригінальну концепцію «філософії технології як критики» універсальним, на його погляд, конструктом М. Фуко «диспозитив» («dispositif»). У теорії останнього диспозитив мислиться як система інституціональних, фізичних й адміністративних механізмів і структур знань, які підтримують реалізацію влади у соціальному тілі. М. Фуко в одному зі своїх інтерв'ю так пояснює зміст цього поняття: «Диспозитив – це повністю гетерогенний ансамбль, що складається з дискурсів, інститутів, архітектурних форм, регуляторних рішень, законів, адміністративних заходів, наукових теорій, філософських, моральних і філантропічних пропозицій – одним словом, це елементи апарату, а сам апарат є системою відносин, які можуть бути встановлені між цими елементами» [14, с. 194].

К. Мітчел, продовжуючи традицію структурування філософії технології, визначає дві її історичні парадигми – «інженерну філософію технології» («engineering philosophy of technology») та «гуманітарну філософію технології» («humanities philosophy of technology»). Перша націлена на розуміння феномену технології, втіленого в конструкторській практиці інженерів; вона аналізує «технологію зсередини й орієнтована на осягнення технологічного способу буття у світі як парадигматика для інших різновидів мислення й дії» [8, с. 39]. Представниками цього історичного напрямку дослідник називає Р. Бойля, Е. Каппа, П. Енгельмейєра, Ф. Дессауєра, Х. Бакка, К. Поппера.

Друга парадигма – гуманітарна / герменевтична філософія технології – це «спроба релігії, літератури, філософії, етики, політики залучити не- або транстехнологічні перспективи в інтерпретації сенсу технології» [8, с. 40]; це «намагання оцінити нетехнічні аспекти людського досвіду та додати нетехнічні критерії до проблеми технології» [8, с. 62]. Традиції цього «субдомена» філософії технології формували, на думку К. Мітчема, Платон, Аристотель, Л. Мамфорд, Х. Ортега-і-Гассет, М. Гайдегер, Ж. Еллюль.

Важко не погодитися зі словами дослідника: «Гуманітарна філософія технології, в її тлумаченнях і спекуляціях, існує в багатоманітному, але крихкому життєвому просторі, – разом з протилежною жорсткою присутністю економічного аналізу й утилітарної логіки, характерної для інженерних акцентів філософії технології» [8, с. 64]. В умовах науково-технологічної динаміки людства К. Мітчем пропонує об'єднати гуманітарну й інженерну традиції інтерпретації технологій й працювати за принципами «інтердисциплінарної» науки. Учений вказує на органічний, нерозривний взаємозв'язок між самими артефактами (різноманітними предметами мистецтва, інструментами, машинами, автоматами, системами, структурами) та людською думкою й діяльністю, сублімованими у ремеслі, мистецтві, техніці, технології, інженерії. У концепції К. Мітчема технологія постає як матеріальний об'єкт (від посуду до комп'ютера), як знання (враховуючи кулінарні рецепти, правила, теорії та «ноу-хау»), як діяльність (дизайн, конструювання, експлуатація), як воля (уміння використовувати технологію та розуміти її наслідки).

В українській філософській думці ми не зафіксували жодного факту терміновжитку конструкції «філософія технології». Натомість поширеними є семантично наближені до неї назви «технологічний детермінізм» та «філософія техніки». Дефініція першого поняття звужує розуміння цієї галузі філософії до «принципу» / «теоретико-методологічної установки» / «редукціоністичної теорії» [2] у сучасних соціологічних та філософських концепціях суспільного розвитку, що «абсолютизують роль технічного чинника» [2] в історії цивілізації.

Неоднозначними та невичерпними у вітчизняній науці є й потрактування концепту «філософія техніки». Приміром, Н. Громосяк пропонує таке його розуміння: «галузь філософського знання, предметом дослідження якої є як сама техніка, так і її вплив на процеси життєдіяльності індивіда і суспільства загалом» [1]. На думку російського дослідника В. Розіна, академічний статус філософії техніки дотепер є невизначеним, оскільки складною є її дослідницька проблематика – «осмислення природи й сутності техніки, а також пошуки шляхів та способів виходу з кризи, спричиненої технікою й техногенною цивілізацією» [4, с. 6]. Учений пропонує кваліфікувати філософію техніки не як філософію, а як «партикулярну методологію» та «міждисциплінарні дослідження й розробки» [4, с. 6].

Така методологічна невизначеність щодо сутності технології, на наш погляд, провокує некоректний підхід та звужене бачення багатьох проблем модернізації українського суспільства. На цьому, зокрема, наголошує українська дослідниця В. Подшивалкіна. Учена переконана, що саме «технологічний погляд на світ соціальних відносин припускає алгоритмізоване бачення навколишнього середовища, орієнтацію на рішення проблем, спрямованість на сьогоденний й майбутній стан, на задану, але не завжди усвідомлювану послідовність дій, що має власні внутрішню логіку й просторово-часовий устрій» [3, с. 22]. Дослідниця пропонує запровадити новий, практично орієнтований проект під назвою «технонаука».

Чи можемо вважати цю авторську стратегію українською альтернативою світовому стандарту філософії технології? Вочевидь, що ні, оскільки вчена вважає технонауку фактом прикладних досліджень, а не філософії, зазначаючи, що це «не технічна наука, а нова форма організації науки, що інтегрує в собі багато аспектів як природознавства і техніки, так і гуманітарного пізнання» [3, с. 22].

Водночас В. Подшивалкіна не оперує поняттям «філософія технології», замінюючи його цілком утилітарними композиціями: «технологічний погляд на світ»; «технологічна пізнавальна система», що «орієнтована на пошук алгоритмів у природних процесах з метою управління ними» [3, с. 23]; «технологічне знання», що постає «як певний спосіб діяльності, її система, алгоритм, механізм і як технічне управління, тобто цілеспрямована діяльність по відтворенню цих алгоритмів, механізмів» [3, с. 22]. Дослідниця акцентує увагу на трансдисциплінарних вимірах технонауки, здатних здійснити комунікаційний трансфер істинних знань у конкретні дії. Модерними формами технонаукової / соціогуманітарної діяльності авторка називає практикоорієнтовані дослідження, соціопроектно-конструкторську діяльність, соціоорганізаційно-технологічну роботу та консультативне управління. Водночас В. Подшивалкіна слушно зауважує, що процес імплантації наукового знання в реальні технології, їхнє ресурсне забезпечення, процесуальна діяльність, вдосконалення та управління практично ще недостатньо досліджені.

Представлений концептуальний макет наближує технонауку до соціальної інженерії – технологічного проекту втілення конкретних наукових знань у реальну (конструктивну / деструктивну) практику суспільних систем. У цьому простежується причинно-наслідковий зв'язок між модусами «техніка», «технологія» та «соціальна інженерія» як історичними парадигмами осягнення раціонального творення людиною соціального простору і порядку. Технологічний вимір суспільного

буття у філософії припадає на період розвою індустріалізації – інтелектуальної / інженерної моделі світу, організованої за механістичними / технократичними принципами. Машинна стадія виробництва товарів і послуг зумовила неминучі суспільні трансформації – від побуту пересічної людини до програм ведення великої політики, від стилю міжперсонального спілкування до функціонування засобів масової комунікації й соціальних мереж. Артефакти машинної ери стали частиною не тільки буденності, а й філософських змістів. Технічна термінологія поглинула науковий дискурс. Так, у гуманітарній галузі знань з'являються поняття «соціальна технологія», «психотехніка», «соціальна інженерія» як логічні репліки на реалії нового світоустрою.

IV. Висновки

Код розуміння технології слід шукати в площині історичної динаміки цивілізації. У прадавні часи технологія поставала наївною практикою творення матеріального і духовного світу – елементарних знарядь праці, предметів побуту та ритуальних форм адаптації індивіда до умов довілля. У добу античності технологія відобразила прогресію людського інтелекту й практичних навичок та асоціювалася з довершеним мистецтвом і вправним ремеслом, у період індустріальної революції (1760–1840 рр.) вона набула статусу галузі знань, у якій акумулювався увесь цивілізаційний досвід ведення господарства, а також конструкту, здатного оптимізувати й полегшити життя людини. Від середини XIX ст. донині технологія є повсюдним і важливим фактором суспільного буття та суб'єктом «*sui generis*» філософських рефлексій. Саме в цей час відбулася «гуманізація» концепту «технологія», а конструкція «соціальна технологія» об'єднала у своєму змісті всю множину фактів публічної політики, ефективного державотворення, глобальної комунікації, модерної освіти й медицини, розумного дизайну. Визначаємо декілька таксономічних рівнів філософії технології: перший репрезентує систематизоване знання про технологію як особливий результат людської культури; другий є комплексною рефлексією на наслідки технологічної динаміки цивілізації й пропонує алгоритм превентивних заходів щодо адаптації індивіда та природи до модерного техногенного буття; третій кодифікує дослідження, що стосуються інженерії, винахідництва, дизайну й виробництва речей. Перспективами подальших розвідок у галузі прикладної науки стануть напрацювання трансдисциплінарної методології, що сприятиме різноманітному вивченню технології як інтелектуальної системи організації, впорядкування і творення соціального світу.

Список використаної літератури

1. Громосьяк Н. Філософія науки та техніки. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/18501/2/Mig_nauk_conf_2016_Hromosyak_N-The_philosophy_of_science_24.pdf (дата звернення: 20.04.2018).
2. Економічна енциклопедія : у 3 т. / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ, 2000. Т. 1. 864 с.
3. Соціальні технології: заради чого? яким чином? з яким результатом?: монографія / К. С. Алексенцева-Тімченко та ін.; наук. ред. В. І. Подшивалкіна; Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2015. 543 с.
4. Философия техники: история и современность. Москва, 1997. 287 с.
5. Böhme G. Invasive Technification: Critical Essays in the Philosophy of Technology. Bloomsbury Publishing, 2012. 248 p. URL : [//books.google.com.ua/books?id=AXY8CwAAQBAJ&pg=PR4&lpg=PR4&dq=Invasive+Technologie:+Technikphilosophie+und+Technikkritik&](https://books.google.com.ua/books?id=AXY8CwAAQBAJ&pg=PR4&lpg=PR4&dq=Invasive+Technologie:+Technikphilosophie+und+Technikkritik&) (дата звернення: 20.04.2018).
6. Jonas H. Toward a Philosophy of Technology // Hastings Center Report, 1979. P. 34–44. URL : <https://greatbooksojai.com/Hans-Jonas-Toward-a-Philosophy-of-Technology.pdf>. (дата звернення: 20.04.2018).
7. Kyrre-Friis J., Selinger E., Riis S. New Waves in Philosophy of Technology. Palgrave Macmillan, 2009. 384 p.
8. Mitcham C. Thinking through Technology: The Path Between Engineering and Philosophy. University of Chicago Press, 1994. 397 p. URL: <https://archive.org/stream/ThinkingThroughTechnologyThePathBetweenEngineeringAndPhilosophy> (дата звернення: 20.04.2018).
9. Philosophy of Technology / Internet Encyclopedia of Philosophy (IEP). URL: <https://www.iep.utm.edu/technolo/#H2> (дата звернення: 20.04.2018).
10. Philosophy of Technology / Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/technology/> (дата звернення: 20.04.2018).
11. Rapp F. Analytical Philosophy of Technology; translated by Stanley R. Carpenter and Theodor Langenbruch Dordrecht, Holland ; Boston : D. Reidel ; Hingham, MA : Sold and distributed in the U.S.A. and Canada by Kluwer Boston, 1981. 199 p. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=B1hgBgAAQBAJ&pg=PA21&lpg=PA21&dq=Analytical+Philosophy+of+Technology> (дата звернення: 20.04.2018).
12. Rapp, F. Introduction: General perspectives on the complexity of philosophy of technology / Durbin, P. T. (ed.): Philosophy of Technology: Practical, Historical and Other Dimensions, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers. P. ix–xxiv.

13. Skolimowski H. The Structure of Thinking in Technology. *Technology and Culture*. 1966. Vol. 7. № 3. P. 371–383. URL: <http://www.jstor.org/stable/3101935> (дата звернення: 20.04.2018).
14. The Confession of the Flesh (1977) interview. In *Power/Knowledge Selected Interviews and Other Writings (1972–1977) Michel Foucault* (ed. Colin Gordon). New York, 1980. P. 194–228.
15. Wartofsky M. W. Philosophy of technology. *Asquith, P.D. & Kyburg, H.E. (eds): Current Research in Philosophy of Science, East Lansing (MI): Philosophy of Science Association*. 1979. P. 171–184.
16. Wartofsky M. W. Technology, Power, and Truth: Political and Epistemological Reflections on the Fourth Revolution, Democracy. *Technological Society*. 1992. P. 15–34. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-017-1219-4_2 (дата звернення: 20.04.2018).

Reference

1. Hromosiak, N. (2014). *Philosophy of science and technology*. Retrieved from: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/18501/2/Mig_nauk_conf_2016_Hromosyak_N-The_philosophy_of_science_24.pdf. (in Ukrainian).
2. *Economic Encyclopedia*: in three volumes. (2000) / Redecorated: S. V. Moherny (ed.). Kyiv, 1 (in Ukrainian).
3. Podshyvalkina V. I. (ed.). (2015). *Social technology: for what? how? with what result?* Odessa. (in Ukrainian).
4. *Philosophy of technology: history and modernity*. (1997). Moscow. (in Russian).
5. Böhme, G. (2012). *Invasive Technification: Critical Essays in the Philosophy of Technology*. Bloomsbury Publishing. Retrieved from: <https://books.google.com.ua/books?id=AXY8CwAAQBAJ&pg=PR4&lpg=PR4&dq=Invasive+Technologie:+Technikphilosophie+und+Technikkritik&>. (in English).
6. Jonas, H. (1979). Toward a Philosophy of Technology. *Hastings Center Report*, 34–44. Retrieved from: <https://greatbooksojai.com/Hans-Jonas-Toward-a-Philosophy-of-Technology.pdf>. (in English).
7. Kyrre-Friis, J., Selinger, E. & Riis, S. (2009). *New Waves in Philosophy of Technology*. Palgrave Macmillan. (in English).
8. Mitcham, C. (1994). *Thinking through Technology: The Path Between Engineering and Philosophy*. Retrieved from: <https://archive.org/stream/Thinking Through Technology-The Path Between Engineering And Philosophy>. (in English).
9. Philosophy of Technology. *Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from: <https://plato.stanford.edu/entries/technology/>. (in English).
10. Philosophy of Technology. *Internet Encyclopedia of Philosophy*. Retrieved from: <https://www.iep.utm.edu/technolo/#H2>. (in English).
11. Rapp, F. (1981). *Analytical Philosophy of Technology*; translated by Stanley R. Carpenter and Theodor Langenbruch Dordrecht, Holland; Boston : D. Reidel ; Hingham, MA : Sold and distributed in the U.S.A. and Canada by Kluwer Boston. Retrieved from: <https://books.google.com.ua/books?id=B1hgBgAAQBAJ&pg=PA21&lpg=PA21&dq=Analytical+Philosophy+of+Technology>. (in English).
12. Rapp, F. (1989): Introduction: General perspectives on the complexity of philosophy of technology. Durbin, P.T. (Ed.). *Philosophy of Technology: Practical, Historical and Other Dimensions*, Dordrecht. Kluwer Academic Publishers, ix–xxiv. (in English).
13. Skolimowski, H. (1996). The Structure of Thinking in Technology. *Technology and Culture*, 7, 3, 371–383. Retrieved from: <http://www.jstor.org/stable/3101935>. (in English).
14. The Confession of the Flesh (1977) interview (1980). *Power / Knowledge Selected Interviews and Other Writings (1972–1977) Michel Foucault* (ed Colin Gordon). New York, 194–228. (in English).
15. Wartofsky, M. W. (1979) Philosophy of technology. *Asquith, P.D. & Kyburg, H.E. (eds). Current Research in Philosophy of Science, East Lansing (MI): Philosophy of Science Association*, 171–184. (in English).
16. Wartofsky, M. W. (1992). Technology, Power, and Truth: Political and Epistemological Reflections on the Fourth Revolution, Democracy. *Technological Society*, 15–34. Retrieved from: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-94-017-1219-4_2. (in English).

Стаття надійшла до редакції 22.05.2018.

Бондаренко И. С. Современные философские концепции технологии в контексте цивилизационной динамики

В статье исследуется процесс формирования философии технологии («philosophy of technology») как особой научной парадигмы. Автор сосредотачивается на проблеме таксономии этой философской отрасли, которая репрезентирует динамику взглядов на технологию как уникальный социокультурный феномен. Работа вводит в контекст отечественной науки о социальных коммуникациях методологические разработки мировых исследователей философии технологии: Дж. Агасси, Г. Бема, М. Вартофского, К. Митчема, Ф. Раппа, Е. Фингера, – концепции которых до сих пор оставались без внимания украинских ученых.

Ключевые слова: диспозитив, комунікація, технологія, прикладна комунікаційна технологія, соціальна технологія, таксономія, філософія технології.

Bondarenko I. Contemporary Philosophical Conceptions of Technology in the Context of the Dynamics of Civilizations

Research methodology. *The purpose of this research is to identify the main philosophical approaches to the phenomenon of technology. This research strategy relies on the general scientific methods of analysis and synthesis as well as modelling by analogy to reconstruct objective and systematic conceptualization of technology as a multiaspectual fact of human intelligence and creativity, social dynamics and regress.*

Results. *This study looks at the emergence of the philosophy of technology as a new scientific paradigm. The main focus is on the taxonomy of this branch of philosophy that represents the dynamics of recognizing technology as a social and cultural phenomenon. This research finds that technology has been an important and ubiquitous factor of social reality and a subject sui generis of philosophical reflection since the mid-20th century. It was at this time that humanization of the concept of technology took place and the construction of social technology united under its umbrella different facts of public policies, efficient state formation, global communication, modern education, medicine and smart design. This study also aims to identify different taxonomic levels of the philosophy of technology. The first level represents systematic knowledge about technology as a specific result of human culture whereas the second one comprises reflection on consequences of the technological dynamics of civilization and suggests an algorithm of preventative measures for adaptation of individuals and nature to modern technogenic life. As for the third level, it codifies research related to engineering, innovation, design and production.*

Novelty. *This research introduces methodological findings of such foreign researchers of the philosophy of technology as J. Agassi, G. Böhme, A. Feenberg, C. Mitcham, F. Rapp, M. Wartofsky, whose concepts have remained unfamiliar to Ukrainian scientists, into the context of the national social communication science.*

The practical significance. *The findings may be used as a methodological model for further research in the applied science. They may also promote the formation of transdisciplinary theory in the study of social communication technologies.*

Key words: *dispositive, communication, technology, applied communication technology, social technology, taxonomy, philosophy of technology.*